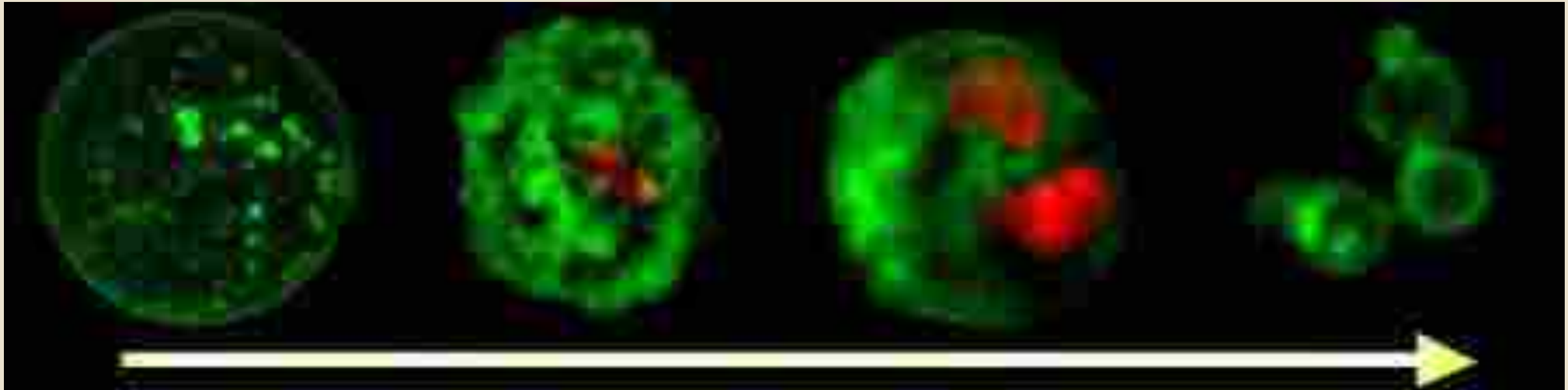

Ушкодження і загибель клітин та тканин. Некроз. Апоптоз.

Лектор – д.мед.н, доц. Роман Москаленко

Ушкодження клітини

```
graph TD; A[Ушкодження клітини] --> B[Оборотне]; A --> C[Необоротне]; C --> D[Аутофагія]; C --> E[Некроз]; C --> F[Апоптоз];
```

Оборотне

Необоротне

Аутофагія

Некроз

Апоптоз

Оборотне ушкодження клітини

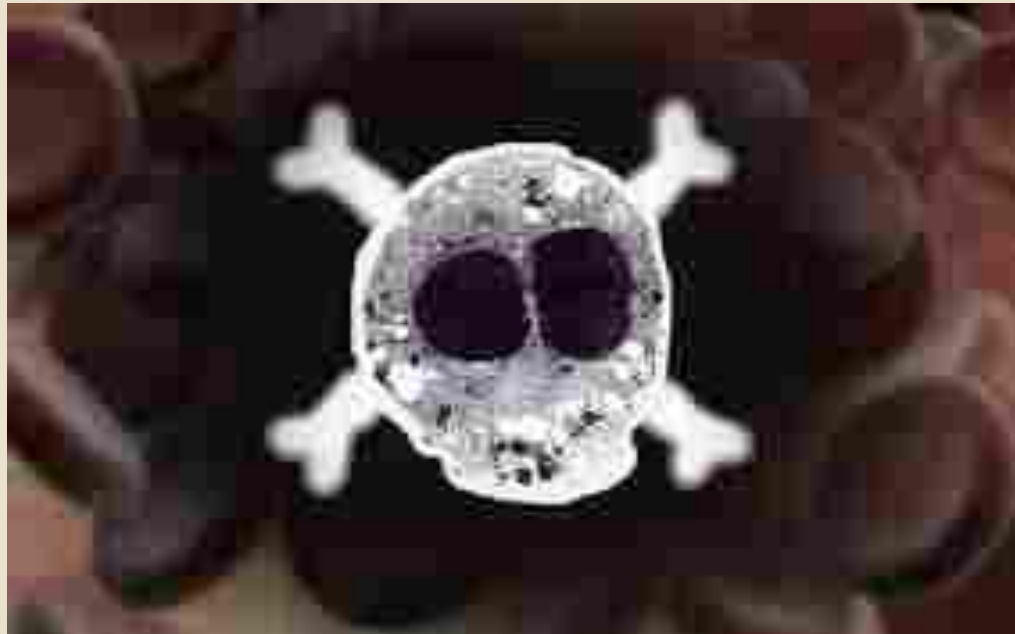
- Набряк клітини – за рахунок підвищення проникності плазмолеми, вода накопичується в цистернах ендоплазматичного ретикулума = гідропічні зміни (дистрофія)
- Жирові зміни – накопичення в клітині вакуоль з тригліцеридами (частіше в органах, з активним обміном ліпідів)
- Також: - зміни мембрани
- - зміни мітохондрій
- - дисоціація полісом
- - зміна ядер/хроматину

Необоротне ушкодження клітини

- Неможливість відновлення функції мітохондрій (відсутність окисного фосфорилування і продукції АТФ)
- Порушення структури та функції внутрішніх або зовнішньої мембрани
- Порушення структурної цілісності ДНК
- Активація Ca^{2+} літичних ензимів
- Розрив лізосом
- Розпад ядра

Некроз

Форма загибелі клітин, яка супроводжується руйнуванням її структури і розвитком місцевого запалення, при чому лізосомальні ферменти поступають як із самої клітини, так із лейкоцитів – учасників запальної реакції.

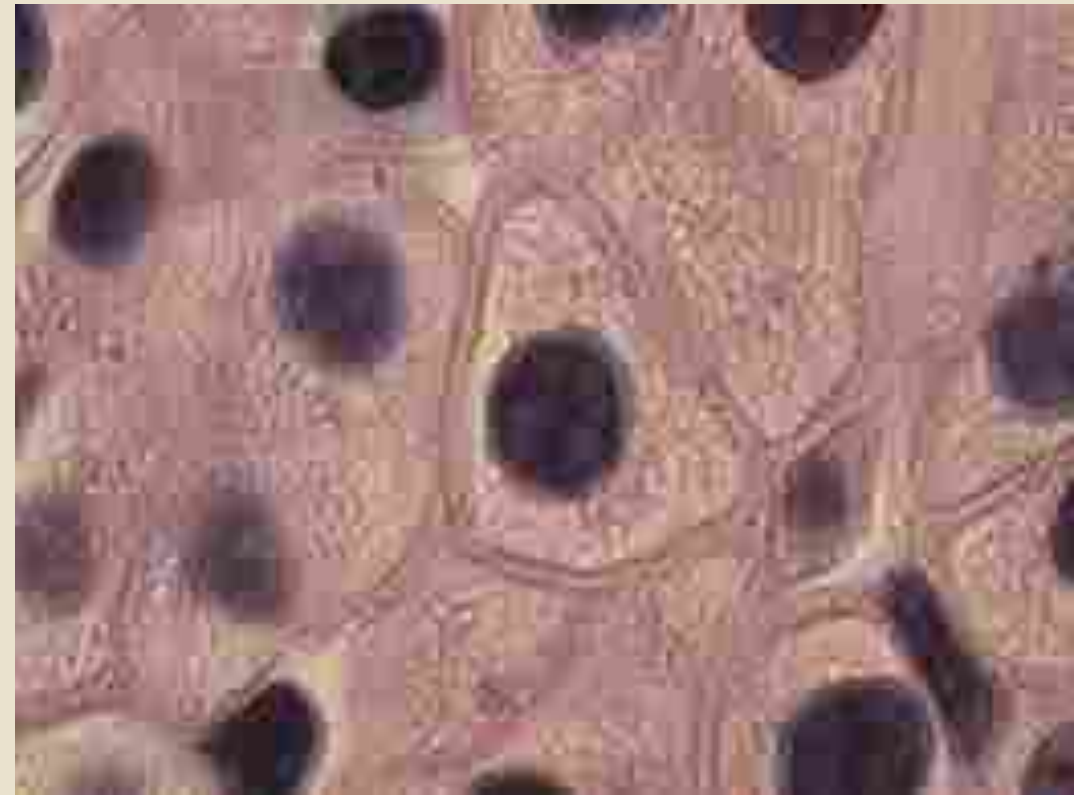

Морфогенетичні стадії некрозу

- *Пренекротична стадія (ініціальна, паранекроз, некробіоз)*
- *Стадія некрозу (смерть клітини)*
- *Постнекротична стадія (аутоліз)*

Пренекротична стадія

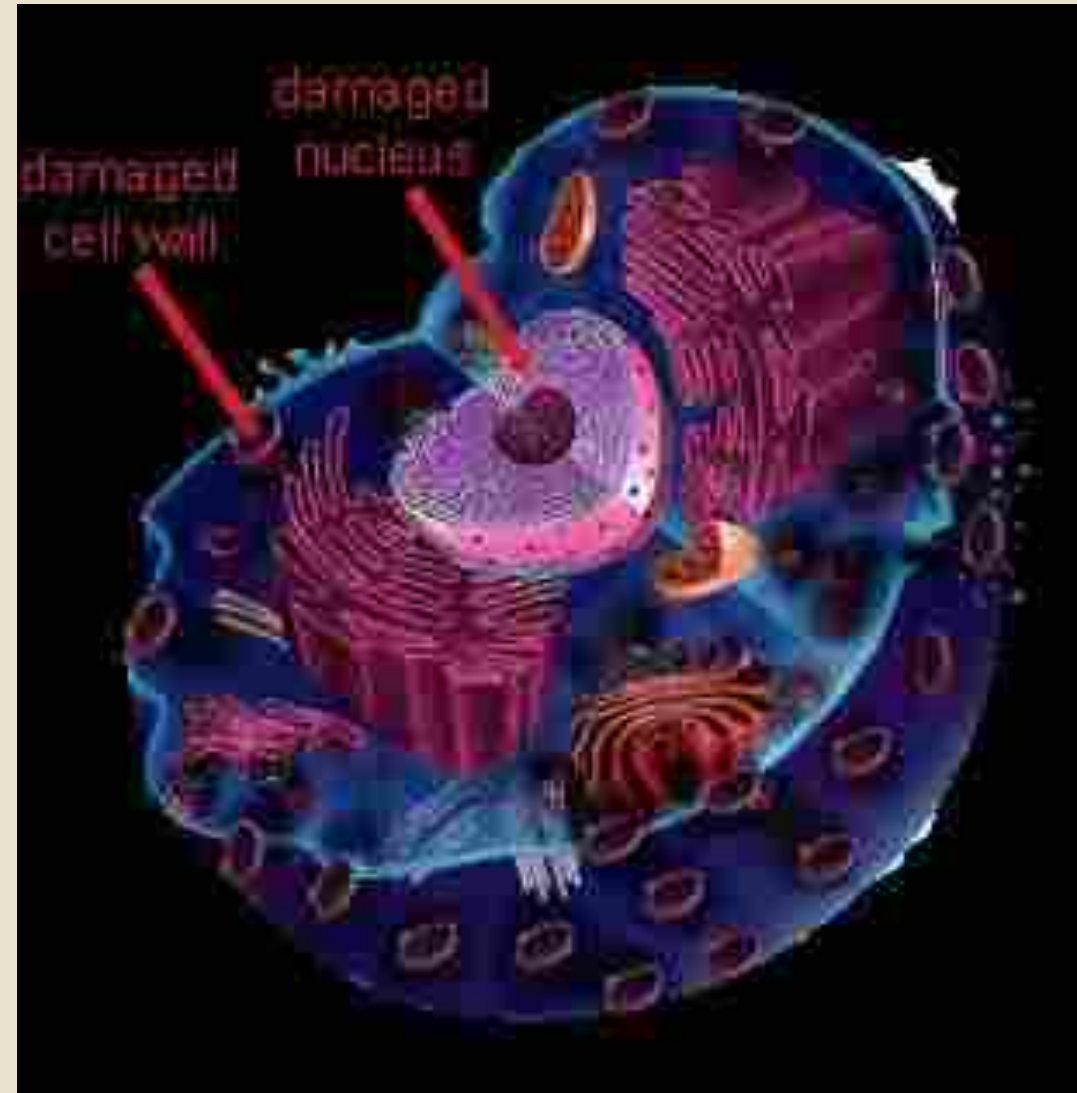
характеризується
тяжкими дистрофічними
змінами, які
завершуються розвитком
некрозу

Стадія некрозу

Руйнуються та розчиняються:

- ядра
- цитоплазма клітин
- міжклітинна речовина

Постнекротична стадія

Продукти загибелі клітин та тканин піддаються аутолізу або організації

Прояви некрозу

- 1) зміни кольору тканини,
- 2) наявність крові та пігментів,
- 3) зміна консистенції тканини,
- 4) ущільнення тканини,
- 5) коагуляція,
- 6) муміфікація,
- 7) міомаліяція
- 8) коліквація.

Мікроскопічні ознаки некрозу

- **Зміни ядра** (каріопікноз, каріорексис, каріолізис),
- **Зміни цитоплазми клітин** (плазмокоагуляція, плазмарексис, плазмолізис)
- **Зміни позаклітинного матриксу** (міжклітинна речовина): мукоїдне та фібриноїдне набрякання, фібриноїдний некроз.

УЛЬТРАСТРУКТУРНІ ОЗНАКИ НЕКРОЗУ

ЗМІНИ ЯДРА:

- АГРЕГАЦІЯ ХРОМАТИНУ,
- ФРАГМЕНТАЦІЯ ХРОМАТИНУ
- ПОВНА ДЕСТРУКЦІЯ

ЗМІНИ ЦИТОПЛАЗМИ:

- В ЦИТОПЛАЗМАТИЧНОМУ МАТРИКСІ
- ОРГАНЕЛАХ (МІТОХОНДРІЇ, ЛІЗОСОМИ, ЕНДОПЛАЗМАТИЧНА СІТКА)

УЛЬТРАСТРУКТУРНІ ОЗНАКИ НЕКРОЗУ

в цитоплазматичному матриксі:

- зникнення гранул глікогену,
- зниження активності ферментів, коагуляція, денатурація, гідр

мітохондрії (набухання, деструкція крист, відкладення кальцію)

ендоплазматична сітка (набухання, фрагментація та розпад мембран, дегрануляція мембранозв'язаних полірибосом)

лізосоми (агрегація гранул, просвітлення матриксу, розрив мембран)

Макроскопічні ознаки некрозу

Зовнішній вигляд змертвої тканини визначається наступним чином:

- 1) Причиною, що викликала некроз,**
- 2) видом тканин де він виник,**
- 3) механізмом,**
- 4) впливом навколишнього середовища,**
- 5) тривалістю процесу.**

Прояви некрозу за різної локалізації

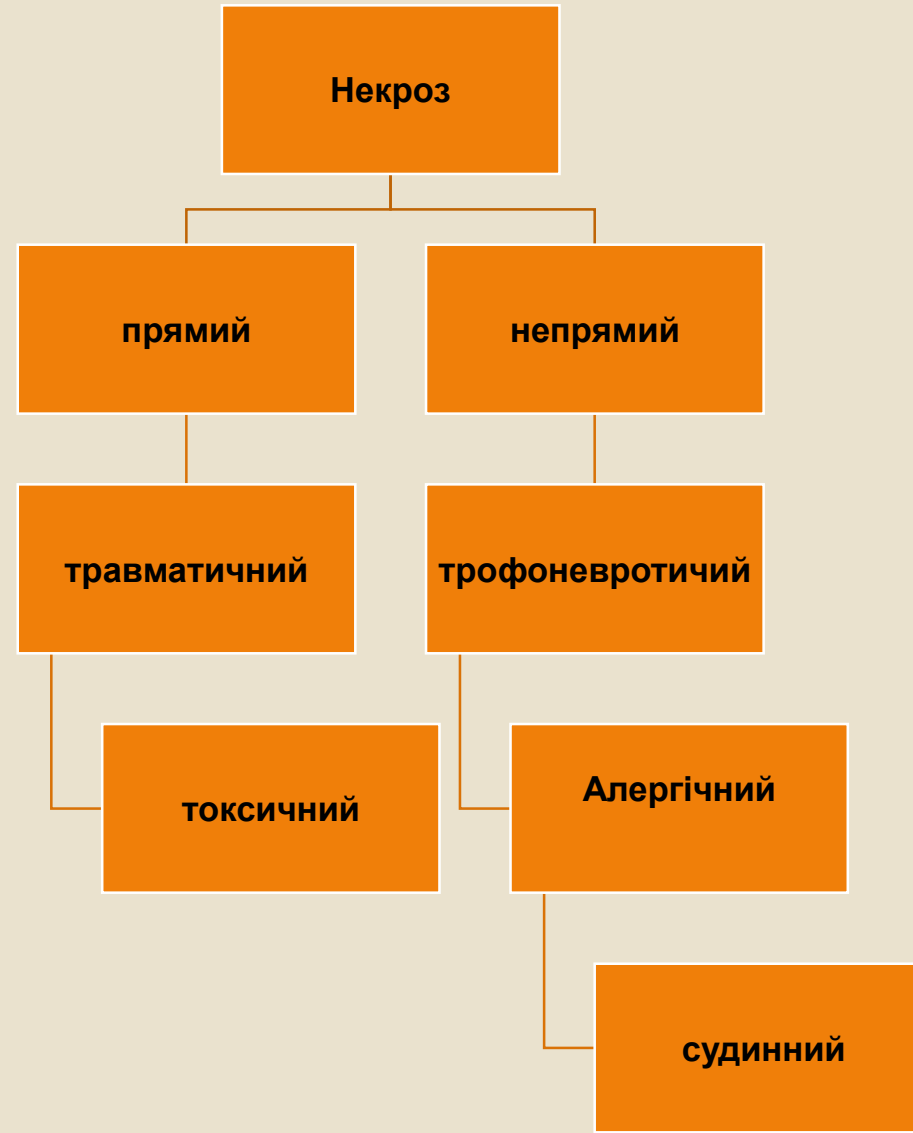

Класифікація некрозу за етіологічним принципом

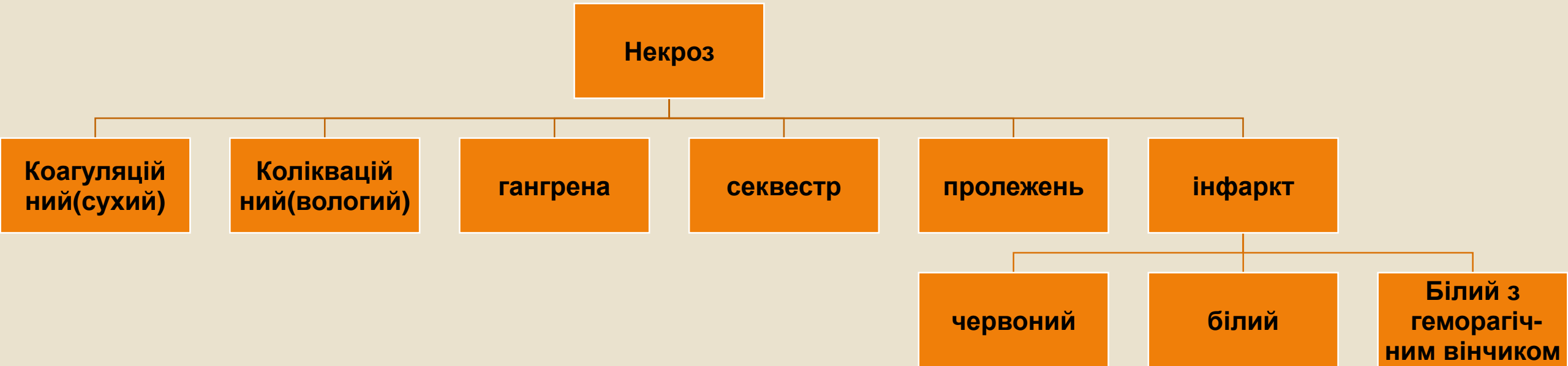

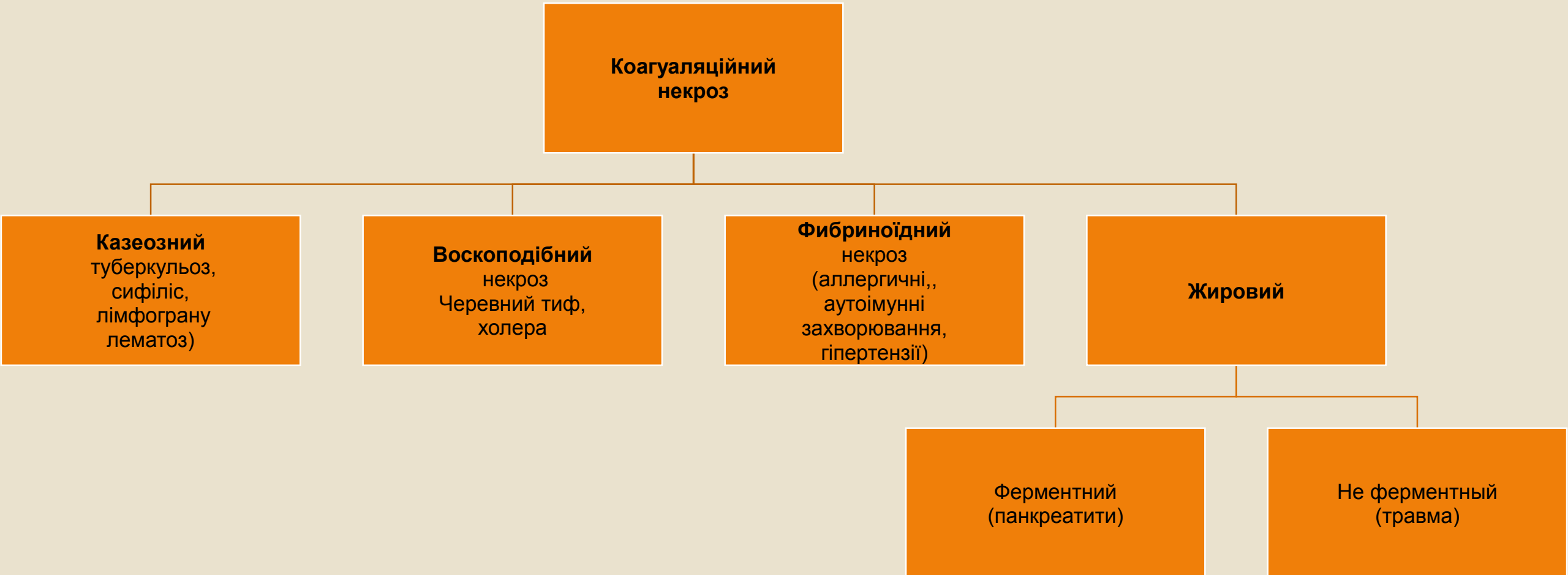
Класифікація некрозу за патогенетичним принципом

Класифікація некрозу за клініко-морфологічним принципом

Коагуляційний (сухий) некроз

Інфаркт

некроз, зумовлений недостатнім кровопостачанням.

Причини інфаркту:

- Тромбоз
- Емболія
- Функціональна перенапруга органу
- Тривалий спазм артерій

Класифікація інфарктів

по формі

- Клиновидний (селезінка, легені, нирки).
- Неправильної форми (серце, головний мозок).

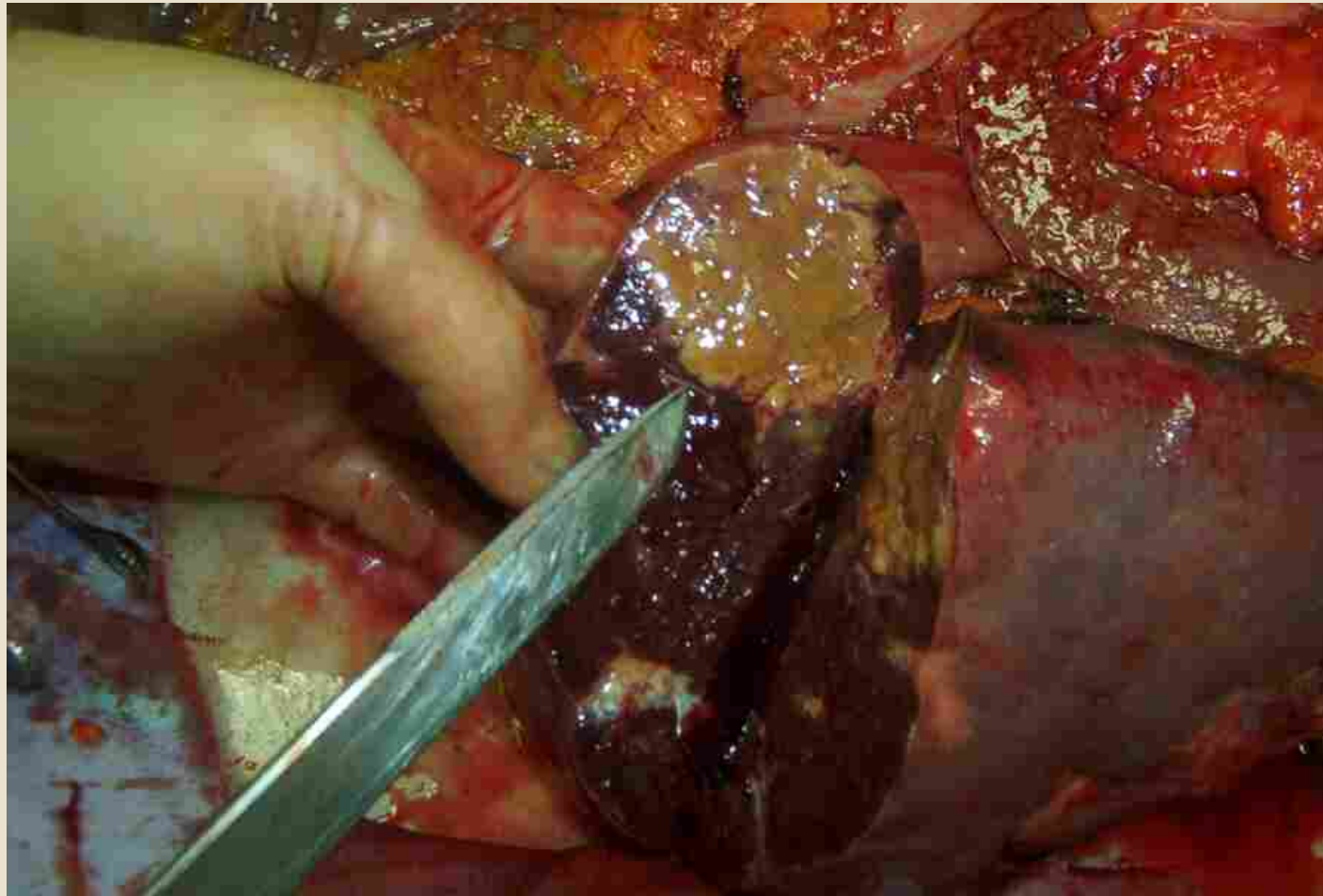
по зовнішньому вигляду

- Білий (головний мозок, селезінка).
- Червоний (легені, кишечник, сітківка).
- Білий з геморагічним вінчиком (серце, нирки).

Червоний інфаркт легені

Білий інфаркт селезінки

Морфологія некрозів (IFOM mode)

- **Коагуляційний** (інфаркти, за виключенням головного мозку; структура тканини збережена)
- **Колікваційний** (гнійний)
- **Казеозний** (туберкульоз, сифіліс; структура тканини зруйнована)
- **Жировий некроз** (підшлункова залоза, сапоніфікація)
- **Фібриноідний некроз** (імунні реакції, преекламсія, важка артеріальна гіпертензія)

Типи інфарктів (IFOM mode)

- **Червоний інфаркт** – трапляється в місцях інтенсивного кровопостачання та реперфузії (легені, печінка, кишечник, яєчка)
- Блідий (білий) інфаркт – в паренхіматозних органах зі звичайним кровопостачанням (серце, нирки, селезінка)

**Наслідки
некрозу**

ОРГАНІЗАЦІЯ

Петрифікація

ІНКАПСУЛЯЦІЯ

Гіаліноз

ПЕТРИФІКАЦІЯ

Запалення

ОСИФІКАЦІЯ

Мацерація

**Формування
кісти**

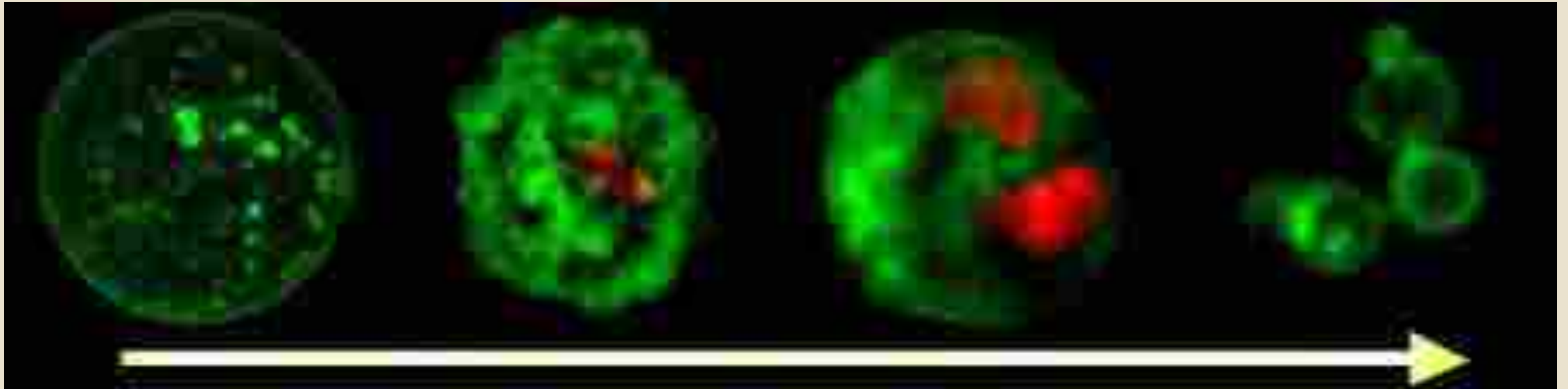
Мутиляція

**Повне
відновлення**

Інкрустація

АПОПТОЗ

Механізм загибелі клітин за допомогою якого клітини активують ферменти, що розщеплюють власну ДНК та ядерні та цитоплазматичні білки

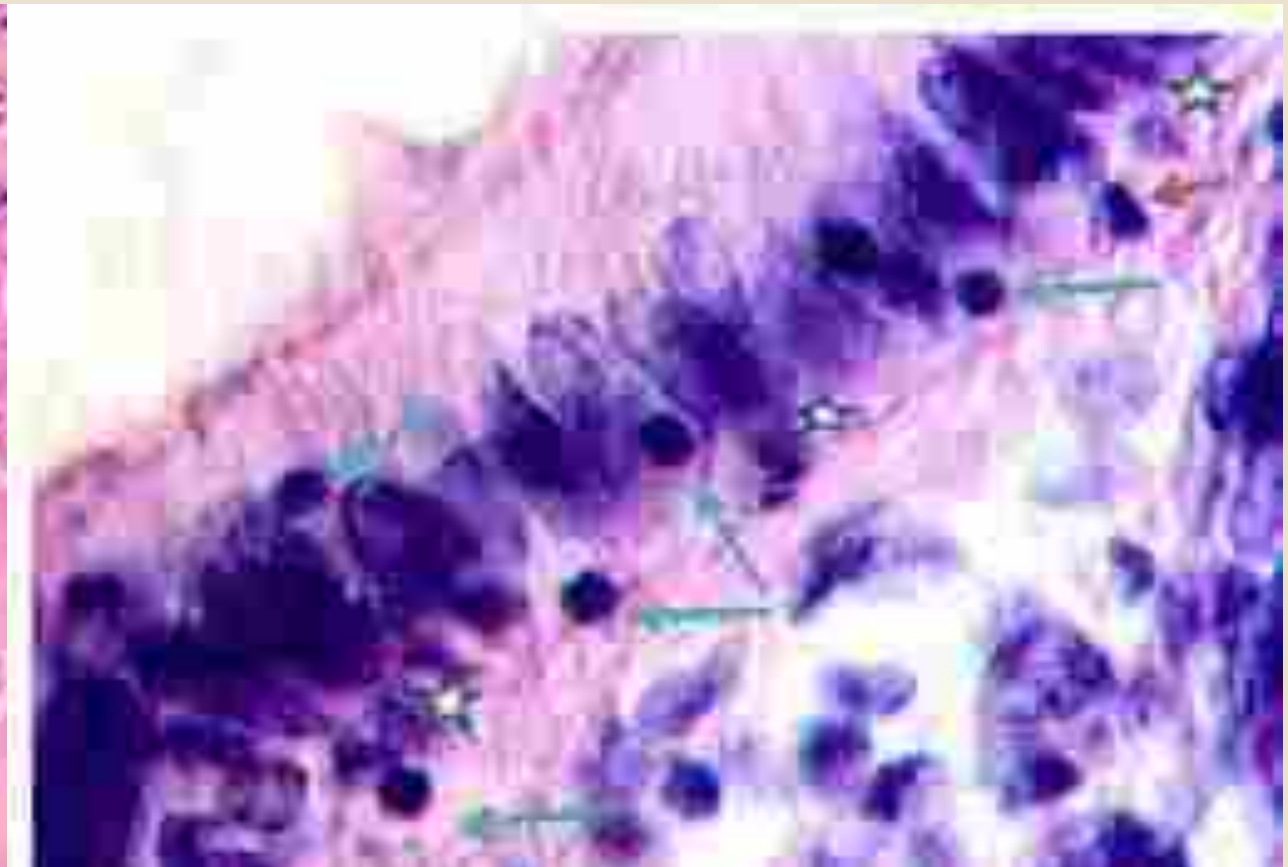
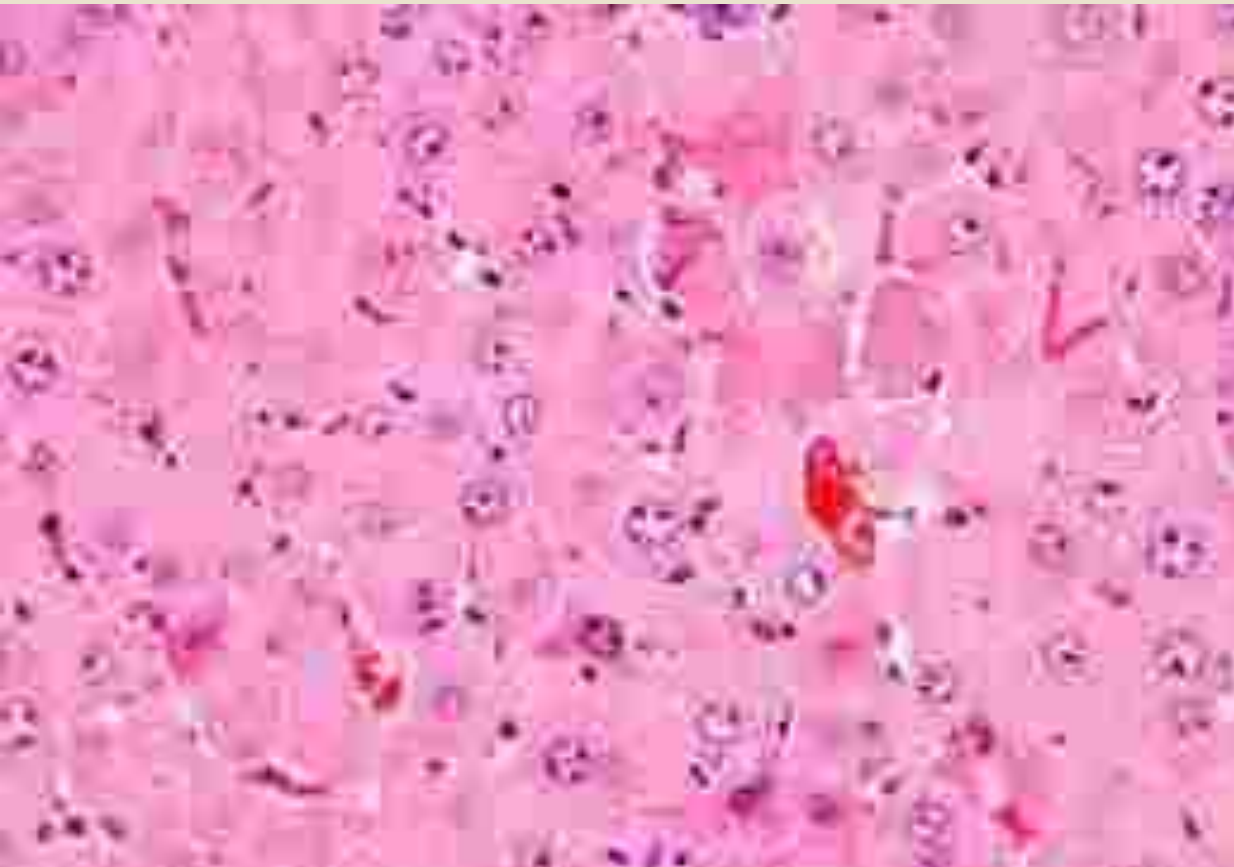
Причини виникнення апоптозу

- Інволюція гормонально залежних органів (ендометрій, яєчники в періоді менопаузи, молочні залози після припинення лактації)
- Загибель клітини у пухлині
- Загибель Т- та В-лімфоцитів
- Атрофія органів при обструкції вивідних протоків (підщлункова залоза, нирки)
- Утворення тілець Каунсільмена
- Загибель клітин при дії різних факторів (термічні, радіаційні, гіпоксичні, дія протипухлинних препаратів)
- Загибель клітин в ембріогенезі

АПОПТОЗ

Мікроскопічною характерною ознакою апоптозу є конденсація та маргінація хроматину з утворенням грудочок неправильної форми під ядерною мембраною (ядро стає ніби порізаним і може розпадатись на безліч фрагментів. У світловому мікроскопі апоптозні тіла мають вигляд круглих або овальних часточок з інтенсивно еозинофільною цитоплазмою та темними фрагментами ядерного хроматину (або без них).

Мікроскопічні ознаки апоптозу

ОСНОВНІ ВІДМІННОСТІ АПОПТОЗУ ВІД НЕКРОЗУ

<u><i>Апоптоз</i></u>	<u><i>Некроз</i></u>
Агрегація хроматину, конденсація клітини(ущільнення ядра та цитоплазми)	Порушення цілісності цитолемі, флокуляція хроматину
Утворення апоптозних тілець, органели інтактні	Набухання, лізис клітини, дезінтеграція органел
Ядро фрагментується на нуклеосоми Вміст клітини виділяється в апоптотичних тільцях Клітини зменшуються Викликається фізіологічними і патологічними стимулами	Пікноз-каріорексис-каріолізис Вміст клітини ферментується Клітини збільшуються Викликається тільки патологічними стимулами
Фагоцитоз поруч розташованими клітинами та макрофагами Запалення відсутнє	Фагоцитоз макрофагами та лейкоцитами Розвиток запалення

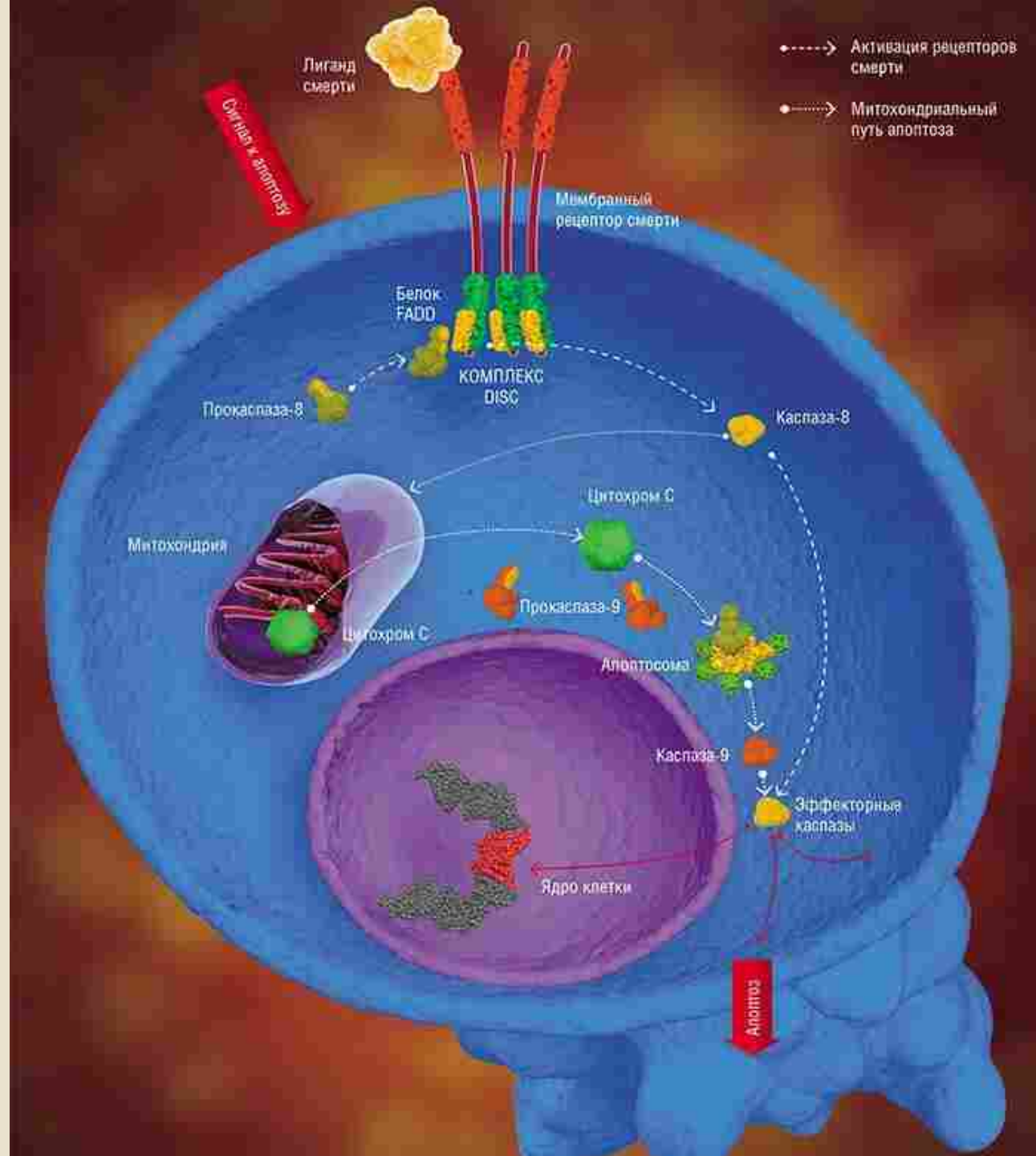
Механізми апоптозу

Мітохондріальний (внутрішній) шлях — реалізується вивільнення цитохрому С;

Порушення рівноваги між білками BAX і BAK (проапоптотичні) та BCL2 та BCL-xL (анти).

Рецепторний (зовнішній) шлях — через активацію рецепторів Fas (CD95) FasL відбувається активація каспаз 8.

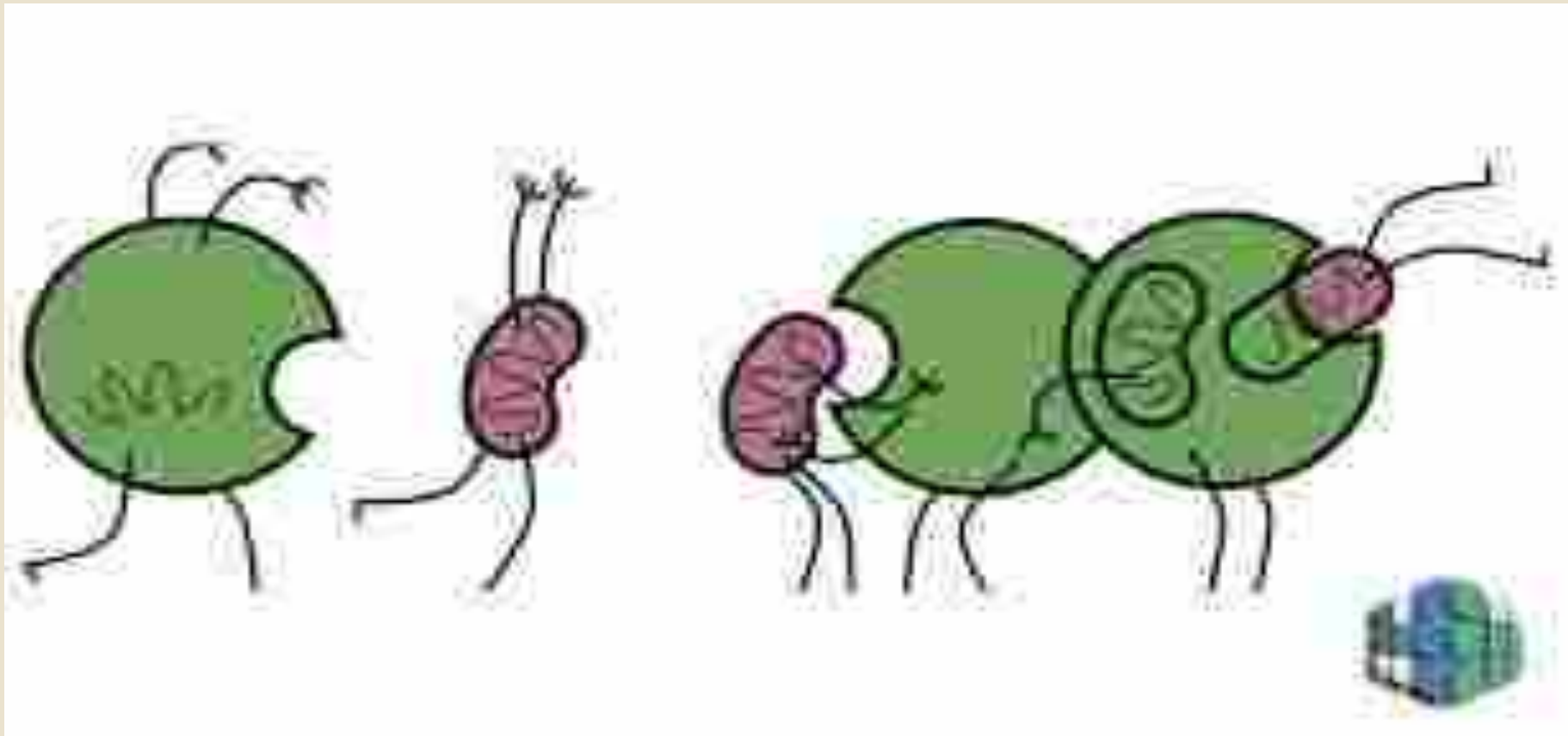
Активація каспаз 8-9 є загальним моментом для обох шляхів апоптозу і призводить до активації ферментів, які розщеплюють ядро та органели.

Аутофагія

- Лізосомальне перетравлення власних компонентів клітини
- Є адаптивним механізмом в умовах дефіциту поживних речовин
- Відіграє роль в атрофії, канцерогенезі, хворобі Альцгеймера та ін.

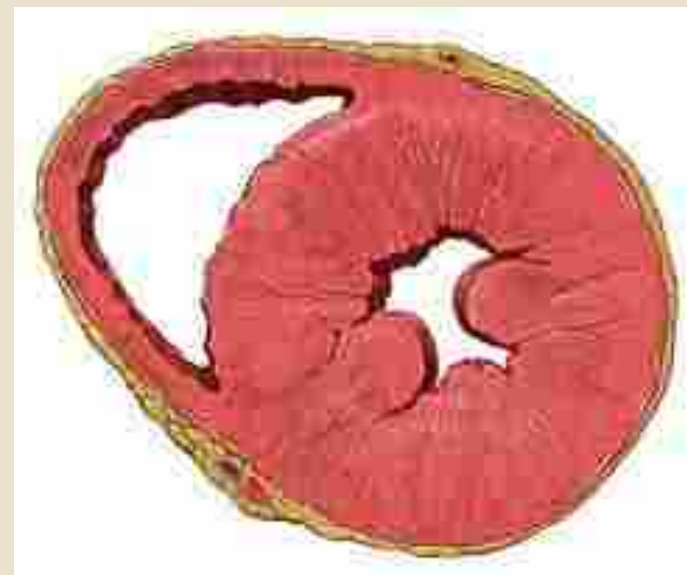

Адаптація клітин

- Оборотні зміни кількості, розміру, фенотипу, метаболічної активності або функцій у відповідь на зміни їх середовища
- Фізіологічна адаптація – при вагітності, тренуваннях
- Патологічна адаптація – у відповідь на несприятливий вплив (плоскоклітинна метаплазія у курців)

Гіпертрофія

- Збільшення розмірів клітин (кількості структурних білків та органел), що обумовлює збільшення органа. Може бути фізіологічною (ендометрій, скелетні м'язи) та патологічною (міокард)

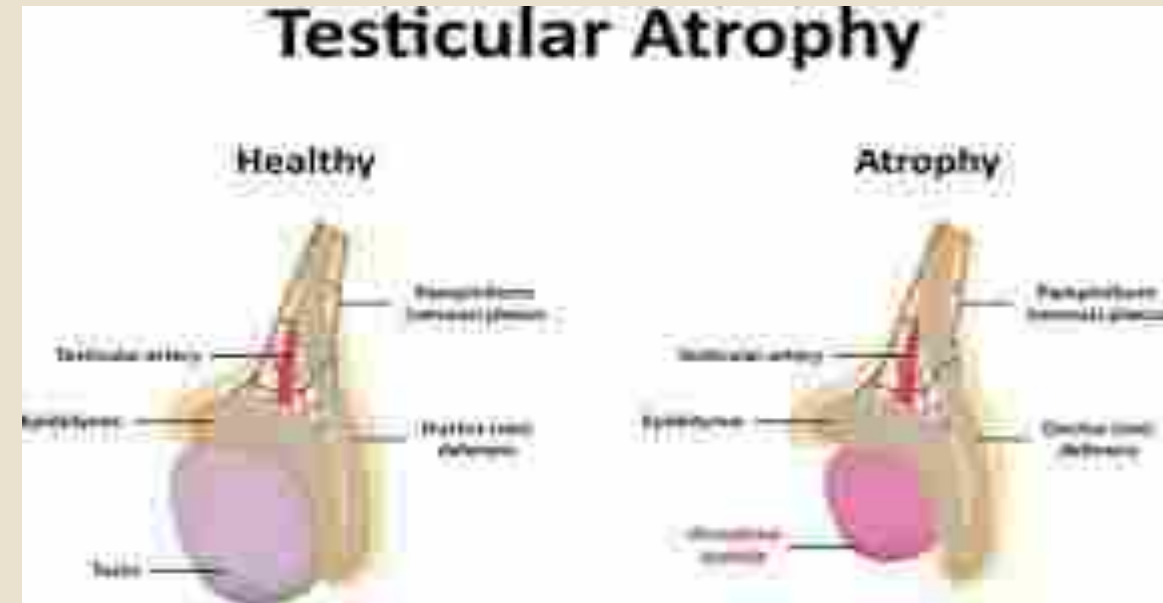
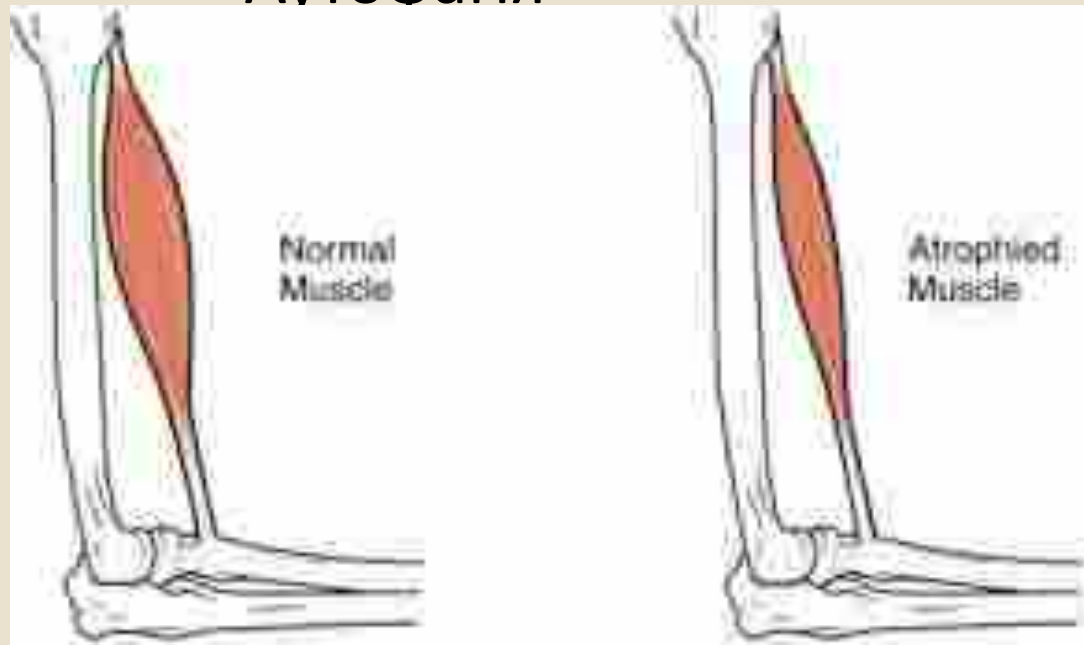
Гіперплазія

- Збільшення кількості клітин в органі внаслідок посилення проліферації або кількості диференційованих клітин (іноді – менш диференційованих клітин-попередників). Аналогічно може бути фізіологічною (грудна залоза жінок, печінка після часткового видалення) та патологічною (аденома простати, гіперплазія ендометрію)

Атрофія

- Зменшення розміру клітин внаслідок втрати клітинних білків
- Причини/механізми:
  - -Знижена метаболічна активність
  - -Активація убіквітин-протеасомного шляху
  - -Аутофагія

Метаплазія

- Заміна одного типу дорослої клітини (епітеліального або мезенхімального) іншим зрілим типом клітини.
- Виникає внаслідок перепрограмування стовбурових клітин, дає можливість клітинам краще протистояти стресу.

**Нормальна
клітина**

Гіперплазія

Гіпертрофія

Метаплазія

Дякую за увагу